

Αμάντα Μιχαλοπούλου (1966)

Έρημος

Η Αθήνα δεν υπάρχει. Τοποθέτησαν την Ακρόπολη σ' ένα λόφο και ξεμπέρδεψαν. Με χαρακτηριστικούς θορύβους (κόρνες, καμπάνες, φωνές μικροπωλητών) και οσμές (σκουπίδια, γιασεμί, βενζίνη) δημιούργησαν την ψευδαίσθηση της πόλης στους αυτόχθονες. Εκείνοι, με τη σειρά τους, μετέφεραν την ίδια ψευδαίσθηση στους τουρίστες γράφοντας ποιήματα με τις λέξεις ήλιος, μπετόν, περιστέρια. Συνέθεσαν μουσική με λυγμούς που κληρονόμησαν από την Τουρκοκρατία. Ανακάτεψαν εποχές, επιρροές, κινήματα με τον αδέξιο τρόπο που η Ιστορία διαστρωματώνει επιδράσεις.

Τα πράγματα ακολούθησαν το ρυθμό τους. Δόθηκαν ονόματα σε πλατείες (Καρύτση, Κολιάτσου, Κλαυθμώνος) και σε δρόμους (Ακαδημίας, Αθηνάς, Θεμιστοκλέους). Με πολέμους και ειρηνευτικές συνθήκες ισχυροποιήθηκε η συλλογική μνήμη ή αμνησία, όπως θέλετε πείτε το. Αν ένας άνθρωπος επιμένει ότι βλέπει μπροστά του την πλατεία Συντάγματος, είναι τρελός. Αν τη βλέπουν χιλιάδες, η πλατεία υπάρχει.

Όταν οι γονείς μου είπαν ότι ζούμε στην Αθήνα, τους πίστεψα. Το ίδιο θα γινόταν αν μου έδειχναν ένα αεροπλάνο και μου έλεγαν, να ένα κουτάλι. Χωρίς πολλή σκέψη μετέδωσα αυτή τη γνώση στην κόρη μου. Της μίλησα για την Αρχαία Αγορά και την εξαίρεση των δούλων και των γυναικών από την Αθηναϊκή Δημοκρατία. Για τους Πέρσες, τον Θεμιστοκλή και τον «Επιτάφιο» του Περικλή. Για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και τη στροφή των Αθηναίων εναντίον των Μακεδόνων στους ελληνιστικούς χρόνους. Από πού τα ήξερα αυτά; Τα διάβασα στα βιβλία τους.

Θα έπρεπε να το έχω υποψιαστεί στα μαθητικά μου χρόνια. Ο Όμηρος, μας έλεγαν, «φέρεται» ως δημιουργός της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας*. Τι πάει να πει «φέρεται»; Ποιος «φέρει» αυτό που «φέρεται»; Δεν θα έπρεπε να μας βάλει σε σκέψεις η θεωρία της επέκτασης του Γκότφριντ Χέρμαν, σύμφωνα με την οποία η αρχική *Ιλιάδα* εμπλουτίστηκε με επιστρωματώσεις; Η θεωρία της συγκόλλησης του Κίρχοφ, σύμφωνα με την οποία τα έπη ήταν μια κουρελού κειμένων; Ή το γεγονός ότι η ομηρική γλώσσα δε μιλήθηκε ποτέ; Το πρόβλημα με τις συναρπαστικές ιστορίες είναι ότι σε κατακυριεύουν. Αρνείσαι να τις αμφισβητήσεις.

Χρόνια αργότερα, όταν ξεκίνησα τις έρευνές μου, διαπίστωσα ότι οι θεωρίες της επέκτασης και της συγκόλλησης είναι δύο από τα λιγοστά κλειδιά που διαθέτουμε για να ξεκλειδώσουμε τον «αρχαίο» κόσμο. Πράγματι, όσα θα σας διηγηθώ συνέβησαν με επεκτάσεις και συγκολλήσεις ιδέων. Όπως ύφαινε και ξήλωνε η Πηνελόπη στην *Οδύσσεια*, ύφαιναν και ξήλωναν συνωμοσίες μεγαλείου οι διασκευαστές της αθηναϊκής ιστορίας. Χέρμαν και Κίρχοφ έφτασαν πολύ κοντά στην αλήθεια, αλλά φοβήθηκαν το κουκούτσι. Μια άθραυστη ιδέα σπάει δόντια.

Η σκευωρία είχε οργανωθεί περίφημα και τα χαρτιά της τράπουλας είχαν ανακατευτεί πολλές φορές στο πέρασμα του χρόνου. Επεκτάσεις και συγκολλήσεις έγιναν με υποδειγματικό τρόπο, για να μη φαίνονται οι ραφές. Σε κάθε ασάφεια που συναντούσαν οι ερευνητές συμπέραιναν ότι «τίποτα δεν μπορεί να αποδειχθεί με βεβαιότητα». Έτσι αντιδρούν οι άνθρωποι μπροστά στο άγνωστο.

Επρόκειτο για μια συντεχνία ρητόρων, ποιητών και αρχαιολόγων. Μέλη της, για ν'αναφέρω μόνο μερικούς, ήταν ένας αρχαίος φιλόσοφος που ευαγγελιζόταν την ευδαιμονία κι ένας περιηγητής που ξεπάτωσε όλες τις άγριες φράουλες του Ελικώνα. Και αργότερα ο Γερμανός αρχιτέκτονας που οικοδόμησε τα ανάκτορα των Αθηνών, ο λόρδος που μετέφερε κομμάτια του Παρθενώνα στο Βρετανικό Μουσείο κι ο Έλληνας ποιητής που έγραψε για τις Καρυάτιδες: «Η νεότης διαισθάνεται την σημασία σου / Αναθρώσκει ήδη στις παρυφάς σου».

Δούλεψαν σε συνθήκες άκρας μυστικότητας. Μετέφεραν αληθοφανείς «πληροφορίες» από τη μια γενιά στην άλλη. Όμως η αληθοφάνεια είναι ο εχθρός της αλήθειας. Οι καλλιτέχνες είναι τέρατα: διαστρεβλώνουν τον κόσμο επειδή δεν αντέχουν το φριχτό του σκοτάδι. Γιατί να οραματίζεσαι τον ανθρωπισμό με αυτόν τον ολότελα απάνθρωπο τρόπο; Γιατί να κατασκευάζεις μια ιδανική κοινωνία και να αφήνεις μετά αληθινούς ανθρώπους να αναμετρηθούν με ιλιγγιώδη μεγέθη;

Όνειρό τους ήταν να δημιουργήσουν μια πόλη υπερβατική, ασύγκριτη. Μια πόλη που θα εφεύρει τις πόλεις, τα πολιτεύματα, τη γλώσσα και την ελευθερία. Άντρες όλοι τους, συναντιόντουσαν σε μυστικές στοές στα βάθη της ερήμου, στοές που δημιουργήθηκαν αιώνες πριν η άμμος κατακλύσει τον κόσμο. Κι εκεί, με πείσμα και μέθοδο, απεργάστηκαν ένα σχέδιο ιδεαλισμού και άναρχης φαντασίας. Έφτιαξαν μακέτες ναών και σπιτιών με κουζίνες και ανδρωνίτες. Έσπασαν όστρακα για τους εξοστρακισμούς. Επινόησαν περιπέτειες στα παράλια της Μικράς Ασίας. Κατασκεύασαν κεραμικά και μεταλλικά σκεύη κληροδοτώντας στους επόμενους την ευθύνη να τα θάψουν βαθιά στη γη. Επινόησαν ονόματα σοφών ανδρών και πειθήνιων γυναικών. Διατύπωσαν φιλοσοφικές θεωρίες για την ευτυχία, τον χρόνο και τον θάνατο. Κλιμακωτά δημιούργησαν μια κοινωνία που ταίριαζε στο ασύδοτο όραμά τους για παντοδυναμία και έλεγχο.

Κλιμακωτά σημαίνει ότι η μία επινόηση πατούσε πάνω στην άλλη, όπως ακριβώς συμβαίνει με το πρώτο ψέμμα που οδηγεί στα επόμενα. Αφού έδωσαν στην πόλη των Αθηνών προστάτιδα θεά δεν χρειαζόταν μια γιορτή προς τιμήν της; Έτσι ξεκίνησαν τα Παναθήναια. Ονόμασαν τους γείτονες Βοιωτούς και Μεγαρείς, επειδή καμιά πόλη δεν είναι νησί. Επινόησαν την Εκκλησία του Δήμου, τα Μαντεία, τις θυσίες. Τους Θεούς, τις εταίρες, τους δούλους.

Ήταν τέτοια η αμετροπέπεια, η διεστραμμένη φιλοδοξία, η ανάγκη τους για παιχνίδι, ώστε αντί να δημιουργήσουν μια συνεκτική ιστορία, προτίμησαν σπαράγματα λυρικών ποιημάτων και μύθους για τρίαίνες κι ελιές. Στην πραγματικότητα όλοι

αυτοί οι κύριοι διασκέδαζαν παίζοντας Μονόπολη: σου δίνω το Σούνιο, μου δίνεις την Ελευσίνα; Κι αληθινά θα τους μισούσα για το κακό που μας έκαναν, για το φριχτό αίσθημα κατωτερότητας με το οποίο μας υποχρέωσαν να ζούμε αν δεν ένωθα ώρες ώρες ότι μας έσωσαν κιόλας από την έρημο. Από το θολό τοπίο που μας αναγκάζει να περπατάμε με το κεφάλι σκυφτό ρωτώντας: πώς καταστήσαμε έτσι;

Ακούστε τώρα τι γίνεται. Ένα βράδυ που περπατάμε στον Λυκαβηττό με τον άντρα μου, γυρίζω και του λέω, δεν βλέπω τίποτα, δεν υπάρχει τίποτα. Ο άντρας μου συμφωνεί, κουνάει το κεφάλι υπνωτισμένος. Και πράγματι βαδίζουμε σ' ένα ερημικό τοπίο, μόνο η Ακρόπολη ξεχωρίζει στο βάθος σαν φωτισμένη χαρτομακέτα. Λες και σκίζεται ο κόσμος ξαφνικά και βλέπεις το χαρτί πάνω στο οποίο ήταν γραμμένος.

Όταν μου ζήτησαν να γράψω ένα κείμενο για την Αθήνα σκέφτηκα πώς ήρθε η ώρα, μισοαστεία μισοσοβαρά, να μοιραστώ μαζί σας την αλήθεια. Το χειρότερο που μπορεί να συμβεί είναι να θεωρήσετε ότι γράφω μια ιστορία. Το ακόμη χειρότερο ότι τα έχω χάσει.

Ίσως πάλι θελήσετε να κρίνετε μόνοι σας χωρίς να καταφύγετε σε όσα σας έχουν πει οι άλλοι. Ανοίξτε τα μάτια σας, κοιτάξτε. Σας βεβαιώ, θα καταλήξετε στο ίδιο συμπέρασμα. Αν ένας άνθρωπος επιμένει ότι βλέπει μπροστά του την έρημο είναι τρελός. Αν τη βλέπουν χιλιάδες, η έρημος υπάρχει.